

Lammaste jõudluskontrolli pidamise kord

Juhend lambakasvatajale, kes on liitunud jõudluskontrolliga.

Lammaste jõudluskontrolli viiakse Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidus (edaspidi ELKL) läbi vastavalt põllumajandusloomade aretuse seadusele ning teistele Eesti ja EL õigusaktidele.

Jõudluskontrolliga liitumisel **otsustab kasvataja**, millist aretusprogrammi järgides ta jõudluskontrolli teostab. Tunnustatud aretusprogrammid leiad kodulehelt www.lammas.ee

Aretusprogramm on iga jõudluskontrollis osalevale karjale baasdokumendiks.

Käesolevas dokumendis toome lihtsustatult ära põhimõtted ja reeglid, mida järgida.

Jõudluskontrolli algandmed ja tõuraamatus olev info säilitatakse aretuse elektroonilises andmebaasis Pässu. Andmete säilitamise korraldab Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit.

Pässu on karjahaldusprogramm, mis lihtsustab oluliselt lambakasvataja tööd.

Jõudluskontrolli eesmärgid

Lammaste jõudluskontroll on jõudluskontrollis olevate lammaste jõudlus- ja põlvnemisandmete regulaarne kogumine, salvestamine, säilitamine ja analüüsimine loomade geneetilise väärtuse hindamiseks ning aretusvalikute tegemiseks.

Jõudlusandmed kogutakse lambakasvatus ettevõttes lambakasvataja poolt. Kogutavad andmed on: paaritusandmeid, poegimis- ja põlvnemisandmeid ning andmeid tallede kasvukiiruse kohta. Lisaks kogutakse aretuse andmebaasi informatsiooni jõudluskontrolli aluste, sh ka tõuraamatusse kantud lammaste ostumüügi ja lammaste eluea kohta.

Lammaste põlvnemisandmete puudumine ei ole jõudluskontrolliga alustamisel takistuseks.

Regulaarne jõudlusandmete kogumine algab **paaritusregistri** täitmisest. Selles peavad olema märgitud järgmised andmed: jäära registrinumber, karjamineku aeg, paaritusgrupis olevate uttede registrinumbrid ja paarituse lõpetamise kuupäev. Paarituse lõpetamise kuupäeva võib märkida ka pärast jäära välja võtmist paaritusgrupist.

Soovitav on jõudluskontrollis kasutada jäära, kelle põlvnemine on (JK andmebaasis registreeritud) Pässus.

Paaritusregister tuleb sisestada hiljemalt 30 päeva jooksul pärast paaritusgruppide moodustamist.

Oluline on **tallede identifitseerimine** sünnijärgselt viisil, et kogu kasvua vältel, kuni riikliku registri numbriga märgistamiseni, oleks tall selgesti teistest talledest eristatav ning oma **emaga seostatav** (sobib kasutada nt karjamärke, värvimärgiseid, kaelarihmasid numbritega jne). Talleregister on soovituslik täita Pässus jooksvalt aga kohustuslik hiljemalt aretusväärtuse arvutamise seisukohalt olulisteks tähtaegadeks - **01. juuli ja 20. september**.

ELKL-l on õigus kontrollida paaritusregistri andmete õigsust võrreldes paaritusregistri andmeid teiste andmebaasis olevate andmetega ning samuti paaritusregistri andmete vastavust tegelikkusele farmis kohapeal.

Talleregistrisse kantakse minimaalselt järgmised andmed: poeginud ute registrinumber, jäära registrinumber, poegimise aeg, sündinud tallede arv, lga talle kohta: sugu, 100 päeva mass ja/või 8 nädala mass, talle liikumine karjast välja (juhul, kui see on toimunud). Lisaks soovitavalt sünnimass.

Sünnimassi määramiseks kaalutakse tall hiljemalt kolmandal elupäeval. Kui talle sünnimass ei ole määratud, kasutatakse arvutustes populatsiooni keskmist näitajat.

100 päeva massi määramiseks tuleb talled kaaluda vanusevahemikus 90–150 päeva ning sisestada aretuse andmebaasi kaalumise kuupäev ja kaalumise tulemused. ELKL korraldab 100 päeva massi arvutamise ning tagasiside aretajatele. Kaheksa nädala massi määramiseks kaalutakse tall vanuses 42-84 päeva.

Tallede kaalumise nõuded tulenevad konkreetse lambatõu aretusprogrammist. Talleregistri arvestuslikuks perioodiks on poegimisperiood, mis algab 1. septembril ja lõpeb järgmise aasta 31. augustil.

Jõudluskontrollis olevate loomade müügiandmed ja muud loomade liikumised sisestatakse andmebaasi **hiljemalt 30 päeva jooksul loomade karjast välja viimisest**. Suguloomad tuleb müüa koos põlvnemistunnistusega. Liit saab sugulooma müügist teada Pässu vahendusel. Põlvnemistunnistused väljastatakse kahe nädala jooksul looma uuele omanikule pärast sugulooma müügiandmete kandmist Pässusse. Suguloomana müügi registreerimine andmebaasis on jõudlusandmete kogujale põlvnemistunnistuse väljastamise aluseks.

Ute kohta kogunevad jõudluskontrolli algdokumentide täitmisel minimaalselt järgmised jõudlusandmed:

- paaritusandmed läbi paaritusregistrite;
- põlvnemis- ja kasvukiiruse andmed läbi talleregistri;
- viljakusnäitajad läbi talleregistrite;
- emaomadused läbi talleregistrite;
- suguloomaks müümine läbi müügiregistri.

Viljakusnäitajatena käsitletakse viljakust ning tallede üleskasvatamise määra, mis arvutatakse talleregistris sisalduvate andmete põhjal. Viljakus on ühe poegimise kohta sündinud tallede arv.

Tallede üleskasvatamise määr näitab kahe kuu, so 60 päeva vanuselt elus olevate tallede arvu ühe poegimise kohta.

Uttele emaomaduste ja piimakuse iseloomustamiseks kasutatakse kolme näitajat: sündinud tallede arv, üleskasvatatud tallede arv, üleskasvatatud tallede keskmine 100 päeva mass seostatud ute viljakusega.

Jäära kohta kogunevad jõudluskontrolli algdokumentide täitmisel minimaalselt järgmised jõudlusandmed:

- paaritusandmed läbi paaritusregistrite;
- põlvnemis- ja kasvukiiruse andmed läbi talleregistri;
- paaritud edukuse andmed läbi paaritus- ja talleregistrite;
- suguloomaks müümine läbi müügiregistri.

Jäära kohta tuuakse välja paaritusgruppide suurused, tiinestunud uttelede arv, tiinestunud ute kohta sündinud tallede arv, tiinestunud ute kohta elusalt sündinud tallede arv, üleskasvatatud tallede arv ja 100 päeva masside keskmine.

Tiinestumise määramise aluseks on ultraheliuuring või paaritusperioodile järgnev poegimine 130–160 päeva jooksul.

Kõik jõudlusandmed salvestatakse aretuse elektroonilisse andmebaasi Pässu 2.0. Jõudluskontrolli läbiviija võib jõudluskontrolli andmeid kasutada aretustegevuse aruannetes ning Liidu kodulehel.

Jõudlusandmete koguja saab jõudluskontrolli andmeid ja geneetilise väärtuse hindamise tulemusi kasutada aretusvalikute tegemisel.

ELKL jõudluskontrollis olevate lammaste geneetilise hindamise läbiviijaks on vastavalt liiduga sõlmitud lepingule Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS (<https://www.epj.ee/>). Geneetiline hindamine viiakse läbi vastavalt lepingule 2 korda aastas: 15.juuli ja 5. oktoober kõikidele andmebaasis olevatele lammastele.

1.detsember on kuupäev, millal ELKL peab esitama jõudluskontrolli loomade andmed aretustoetuse saamiseks. See tähendab, et on oluline, et loomade andmed oleksid Pässus ja PRIAs ühesugused. võrreldavad PRIA-ga antud kuupäeval. Aretustoetus on aretusorganisatsioonidele mõeldud toetus, millega saame arendada karjahaldusprogrammi ja korraldada liidu tööd. ELKL aretustööd kontrollib Põllumajandus- ja Toiduamet.

Koondtabel aretusprogrammide peamistele nõuetele:

Tõug	Tõuraamatu osad	Veresus	100 p kaal utt	100 p kaal jää	Jäära hindamine	Erisused
TEX	A; B Lisaosa R	R 50-96.87%	A: 18 B: 16,0-17,9	A 27 B 25	soovituslik	A 2 põlvkonda puhtatõulised B puhtatõuline
DRP	A Lisaosa R	R 50-96.87%	14	20	soovituslik	
KML	A; B; eeltõuraamat	Kõik loomad tuleb hinnata. Kaalumine ei ole nõue, aga statistika poolest kasvatajale oluline.				
EML	A; B; eeltõuraamat					
DOR	A Lisaosa R	R 50-96.87%	16	27	kohustuslik	
BTX	A Lisaosa R	R 50-96.87%	16	25	kohustuslik	väiksema kaalu korral hindamiskomisjon
LYN	A Lisaosa R	R 50-96.87%	14	20	soovituslik	
EV	A; B ; T Lisaosa R	R 50% lubatud tõud	14	27	kohustuslik	väiksema kaalu korral hindamiskomisjon / veresused ainult lubatud tõud / A ja B ainult 100% EV jää
ET	A; B ; T Lisaosa R	R 50% lubatud tõud	14	27	kohustuslik	väiksema kaalu korral hindamiskomisjon / veresused ainult lubatud tõud / A ja B ainult 100% ET jää
GOT	A; B; Lisaosa R	R 50-96.87% B 87.5- 96.87%	14	20	A osaks kohustuslik	

A - tõuraamatu põhiosa A

B - tõuraamatu põhiosa B

Lisaosa R - tõuraamatu lissasse kuuluv osa R

R (veerus "veresus") - näitab veresuse protsentide vahemikku, millal loom lisatakse tõuraamatu lisaosasse

100 p kaal utt ja jää - minimaalne 100 päeva kaal (kg), et loom pääseks tõuraamatu põhiosasse.